

پنجشنبه 21 آبان 1405 - 06:00

آیت‌الله علیدوست تبیین کرد

چهار ویژگی تأسیسی اسلام در نظام تربیتی حضرت زهرا(س)

یک استاد درس خارج حوزه علمیه با تأکید بر اینکه سیره تربیتی حضرت زهرا(س) ترکیبی از آموزه‌های امضایی و تأسیسی است، گفت:

یک استاد درس خارج حوزه علمیه با تأکید بر اینکه سیره تربیتی حضرت زهرا(س) ترکیبی از آموزه های امضایی و تأسیسی است، گفت: اسلام با جابه جایی اولویت های تربیتی، معرفی تعینات جدید، ارزش بخشی و الهی کردن رفتارها و ارائه ابزارهای نوین تربیتی، نظامی فراتر از دریافت های عقل جمعی ارائه کرده است.

به گزارش ایکنا، آیت الله ابوالقاسم علیدوست؛ استاد درس خارج حوزه علمیه، شامگاه ۱۹ آبان ماه در مراسم عزاداری مؤسسه فهم قم با بیان اینکه آیا پیامبر و ائمه(ع) و به طور خاص حضرت زهرا(س)، سیره تربیتی تأسیسی(فراتر از عقل جمعی) داشتند یا امضایی داشتند، گفت: در این زمینه سه رویکرد وجود دارد؛ رویکرد اول این است که سیره تربیتی معصومین(ع) همان چیزی بوده است که عقل به آن رسیده و عقلای جهان درک می کنند؛ مثلاً وقتی در قرآن آمده است که با عدالت رفتار کنید» وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا ۚ اعْدِلُوا یا «عهدها را وفا کنید»يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ، این ها مواردی است که عقل هم درک می کند و اهل بیت(ع) نیز بر آن ها تأکید کرده اند بنابراین ماهیت این مسائل تعبدی یا تأسیسی نبوده است.

وی افزود: رویکرد دوم، نقطه مقابل است؛ یعنی معتقدند خداوند و معصومین(ع) در مقام تربیت، مؤسس بوده اند و رویکردی تعبدی داشته اند. البته این گروه منکر گزاره های عقلی نیستند، اما معتقدند بنیان کار بر «تأسیس» است. به همین دلیل برخی از اهل تبلیغ و حتی اساتید برجسته، هر روایتی را بدون قرار دادن در یک نظام جامع، به عنوان یک نکته تربیتی و سیره معصوم نقل می کنند. این نگاه که به آن «تعبدانگاری» می گوییم، حتی در جزئیات مانند رنگ لباس و خوراک نیز جاری است.

علیدوست بیان کرد: نظر من این است که نه نظر اول باشد و نه دوم. نباید دچار افراط در تعبدانگاری یا تفریط در عقل انگاری شویم. اینکه سیره معصومین را صرفاً عقلانی ببینیم و نصوص را بر این اساس تفسیر کنیم، یا برعکس، هر چیزی را تعبدی بدانیم بدون آن که در نظامی بررسی کنیم، هر دو رویکرد نادرست است.
سیره تربیتی حضرت زهرا(س)؛ ترکیبی از امضاء و تاسیس

وی افزود: اگر قرآن، روایات و کتاب «وسایل الشیعه» را باز کنید، می بینید که حجم زیادی از امضا وجود دارد؛ یعنی مفاهیمی که عقل آن ها را می پذیرد(مانند وفای به عهد و عدالت) اما در عین حال، رفتارها و گزاره های «تأسیسی» بسیاری نیز وجود دارد. پس سیره تربیتی ایشان ترکیبی از امضا و تأسیس است.

استاد درس خارج حوزه با اشاره به کارهای تأسیسی حضرات معصومین(ع)، ضافه کرد: اولین مورد این است که اسلام بسیاری از اولویت های تربیتی و اخلاقی را جابه جا کرد. مثلاً در مورد «هدایت و تبلیغ»، برخی مکاتب معتقدند اگر کسی پذیرفت، پذیرفت وگرنه اجباری نیست. اما در سیره معصومین، هدایت در ردیف اول قرار دارد.

وی افزود: بانویی نزد حضرت زهرا(س) آمد و گفت: مادر ضعیفی دارم که در مسائل نماز دچار اشتباه شده و مرا فرستاده تا از شما بپرسم. حضرت با صبوری به سؤالات او پاسخ دادند. وقتی آن خانم از شدت سؤالات زیاد خجالت زده شد و گفت: «دیگر زحمتی به شما نمی دهم»، حضرت فرمودند: «هر زمان هر سؤالی داشتی بیا». در اینجا نکته تربیتی ظریفی است؛ مبلغ باید کاری کند که پرسشگر خجالت نکشد. حضرت برای اینکه این حس را از او بگیرند، از مثالی استفاده کردند و فرمودند: «من برای هر سؤال تو، پاداشی از جانب خدا می گیرم که اگر بین زمین و آسمان مروارید باشد، از آن بیشتر است؛ بنابراین پاسخ دادن به تو برای من هیچ زحمتی نیست و تو نباید شرمنده باشی». در اینجا، جایگاه معلم بودن و هدایت برجسته است.
تقدم اخلاق بر عبادت فردی در سیره تربیتی حضرت زهرا(س)

علیدوست ادامه داد: ممکن است کسی در برخورد با فرزندان و همسرش اخلاق را رعایت نکند ولی دائماً مشغول صوم و صلاه باشد؛ این عبادات همگی توفیق و خوب است. من نمی خواهم بگویم که قرائت قرآن یا نماز جماعت ایراد دارد ولی اگر بخواهیم روی اخلاق دست بگذاریم، در اسلام رتبه اول را دارد و این عبادات در ردیف های بعدی قرار می گیرد.

استاد درس خارج حوزه بیان کرد: در روایتی معروف داریم، شخصی نزد پیامبر(ص) آمد و عرض کرد: «أوصنی»(توصیه ام کن). حضرت فرمودند: «احفظ لسانک»(زبانت را حفظ کن). دوباره عرض کرد: «أوصنی»، حضرت باز فرمودند: «احفظ لسانک». برای بار

سوم همین درخواست را کرد و حضرت باز هم فرمودند: «احفظ لسانک»، و در ادامه اشاره کردند که آیا چیزی مردم را بیشتر به دوزخ می افکند جز لغزش زبان: «و هل یکب الناس إلی نار جَهنم إلاّ حصائد ألسنتهم».

وی با تأکید بر اینکه اسلام ردیف ها را جابه جا می کند، یعنی الزاماً تابع عقلای جهان و اقتضای عقل نیست، اظهار کرد: ترازوی عقل یک چیز است و ترازوی اسلام چیزی دیگر و در اینجا است که تأسیس اسلام بسیار مشهود است.

علیدوست تصریح کرد: کار دوم اسلام در سیره تربیتی که شاید نزد عقلای جهان دیده نشود، آوردن «تعینات جدید» است. برای مثال، اگر امروز کودکی را ببینید که با وجود ظاهر مذهبی، مراعات مسائل شرعی را نمی کند، به پدر و مادر جسارت می کند یا بددهن است و او را نزد یک روانشناس یا روانکاو ببرید، او ابتدا محیط خانه، رابطه پدر و مادر و دوستان کودک را بررسی می کند که همگی درست است. اما روانشناس هرگز نمی پرسد که «پدر، چه لقمه ای به خانه آورده ای و به این بچه دادی؟»؛ او از زمان مقاربت یا نوع شیر مادر سؤال نمی کند.
آثار لقمه حرام

استاد حوزه گفت: اما اسلام را ببینید؛ در ادله صریحاً از آثار لقمه حرام سخن گفته شده است. هرچند لقمه حرام سبب تام و صالب اراده نیست اما اسلام معتقد است که این موارد اثرگذارند. در تربیت، تعینات جدیدی را مطرح می کند که چه علم مدرن آن را بفهمد و چه نپذیرد، این یک «تأسیس» بزرگ است. کسانی که می گویند اسلام تأسیس ندارد، باید توضیح دهند این موارد را چگونه می بینند؟

وی با بیان اینکه کار سوم در نظام ترجیح اسلام، ارزش بخشیدن و رنگ الهی دادن به امور است تا ضمانت اجرای درست ایجاد شود، اضافه کرد: برای مثال، رعایت حقوق دیگران یک نکته صرفاً انسانی است و عقل نیز می گوید باید حقوق دیگران را حفظ کرد اما اسلام به آن «رنگ قدسی» می دهد و آن را «ثواب» می داند. مثلاً می فرماید اگر رفیقت عطسه کرد و تو «یرحمک الله» گفتی، یا اگر عیادت بیماری رفتی، در قیامت چه پاداشی می گیری. ضمانت اجرایی می گذارد و می فرماید متخلف عذاب می شود و انجام دهنده، ثواب می گیرد. در نظام تربیتی دنیا، این لباسِ سرتاسریِ رنگ الهی و ارزشی را نمی بینیم.

آیت الله علیدوست با بیان اینکه کار چهارم اسلام، معرفی «ابزارهای جدید» است که در سیره عقلی و عقلانی دیده نمی شود، گفت: برای نمونه، دعاهایی مانند دعای کمیل، زیارت جامعه و دعاهای حضرت صدیقه طاهره(س) را ببینید. حضرت زهرا(س) دعاهایی برای ایام هفته دارند که مرحوم مجلسی در جلد ۹، صفحه ۳۳۸ (به نقل از مصباح کفعمی) آورده است. این ها در ظاهر دعا و زیارت هستند، اما در واقع ابزار تربیت هستند.

وی تاکید کرد: اگر با نگاه ابزار تربیتی به زیارت جامعه نگاه کنیم، می بینیم که حدود ۲۷۲ بار صفت معصوم (ع) ذکر شده است. در حالی که اسم خدا یا رحمان حدود ۳۰۰ بار آمده تا توازن برقرار شود؛ یعنی از یک سو انسان دچار تقصیر در حق اهل بیت(ع) نشود و از سوی دیگر دچار غلو نشود تا اهل بیت را جایگزین خدا نکند؛ همان جریان غلوی که در طول تاریخ بوده و هنوز هم اثرش هست.
سیره تربیتی ائمه(ع) در ادعیه و زیارات

علیدوست اظهار کرد: در دعای کمیل نیز، ساختار «خوف و رجا»(ترس و امید) مانند حرکت بین صفا و مروه در حج وجود دارد. امیرالمؤمنین (ع) در دعای کمیل مدام بین امید و ترس جابه جا می شوند، گرچه رجا را تقویت می کنند. گاهی از امید می گویند و ناگهان به مسیر خوف می روند: «ان تقدست اسماؤک ان تملاها من الکافرین من الجنه و الناس اجمعین» یعنی از عذاب کافرین می گویند و این یعنی روش تربیت.

وی در بخش پایانی سخنانش به دانشنامه فاطمی اشاره کرد و گفت: این کتاب چند سالی است توسط پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در شش جلد منتشر شده است و در جلد دوم این دانشنامه، سیره تربیتی و رفتاری حضرت(س) مورد بحث قرار گرفته است که می تواند موضوع یک دوره آموزشی باشد. در این بخش سیره اخلاقی حضرت شامل اخلاق فردی، اعتدال در تأمین نیازهای طبیعی، بهداشت، زینت، رضا و تسلیم، خوف از خدا، تعبد، زهده و دنیاگریزی، صبر و استقامت، سکوت و عفت و حیا مورد بحث قرار گرفته است.

وی ادامه داد: در بخش عبادات نیز ویژگی هایی چون تجلی توحید در عمل و قلب، محبت، تلاوت قرآن، نمازها و آداب آن، تسبیحات، دعاها، روزه ها، حج و عمره، زیارت ها و عبادت های شب ذکر شده است. سپس وارد سیره همسرداری حضرت می شود که شامل اظهار محبت، احترام، ایثار و گذشت، همراهی و اطاعت از همسر، تناسب درخواست ها با توانایی های همسر، تحمل مشکلات اقتصادی، سازگاری و حمایت بی دریغ از همسر است. در واقع، وقتی این رفتارها به دیگران منتقل شود، جنبه

تربیتی پیدا می کند.

وی افزود: همچنین سیره خانه داری حضرت شامل تسهیل در امور خانه، تقسیم کار، مشارکت اعضای خانواده، استخدام همکار، تدبیر اقتصادی، ساده زیستی، مهمان نوازی، نظافت و بهداشت، و توازن میان مادری، همسرداری، خانه داری، حضور اجتماعی و عبادت مورد بحث است. در بخش سیره فرهنگی و اجتماعی نیز ابعادی چون فرهنگ سازی، زنده نگه داشتن ارزش ها، ترویج معارف، توجه به محرومان، و ارائه الگوی زندگی همسوان با توده مردم بررسی شده است.

علیدوست بیان کرد: در نهایت، سیره سیاسی حضرت شامل روشنگری عمومی، ویژگی های خطبه ها، واکنش ها در برابر این خطبه ها و تأثیرات آن ها، و مبارزه در برابر ظلم مورد بحث قرار گرفته است.

وی با بیان اینکه این مجموعه در چند ده صفحه، سیره و آموزه های تربیتی حضرت زهرا را به خوبی بیان کرده است، تاکید کرد: من گاهی متأسف می شوم که چرا چنین میراث های بزرگی را فراموش کرده ایم و برخی افراد که در تریبون های عام و مخاطبان هزاران نفری در تلویزیون، رادیو یا فضای مجازی حضور دارند، مطالب تکراری و خسته کننده ارائه می دهند.